

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Жумаева Юлдуз Расуловна¹

¹ Чирчиқ давлат педагогика университети, мустақил-тадқиқодчи

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ФОРСАЙТ ТЕХНОЛОГИЯСИ АСОСИДА КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ

Аннотация: Ушбу мақолада замонавий таълим тизимининг юқори даражада янгилашиш босқичида бўлажак ўқитувчиларни фурсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашнинг инновацион фаолиятини амалга ошириш босқичида рефлексия икки жараён билан бирга кечиши, педагогик инновацион фаолиятини индивидуаллаштириш жараёни, шунингдек, ушбу технологиянинг афзаллиги илмий асосланган.

Таянч иборалар: фурсайт технологияси, инновацион фаолият, индивидуаллаштириш, янги тасаввурлар, инновацион эҳтиёжлар, янги ғоялар, инновацион фаолият компонентлари, таълим мазмуни, касбий педагогик тайёргарлик, бўлажак ўқитувчи.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январда “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли фармонида маънавий тараққиётни таъминлаш ва соҳани янги босқичга олиб чиқиш, жумладан, “Олий таълим муассасаларининг QS ва THE халқаро рейтингларига кириши учун мақсадли дастурни ишлаб чиқиш”, шунингдек таълим сифатини ошириш бўйича аниқ мақсад ва вазифалар белгилаб берган бўлиб, бу педагогик таълимни модернизациялаш, уни ривожлантиришнинг ички қонуниятлари бевосита, давлат, жамият, шахсни ривожлантириш эҳтиёжининг истиқболи билан муштарак ҳолда амалга оширишни талаб этади.

Ҳозирда таълимда бўлажак ўқитувчиларни фурсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашнинг инновацион фаолияти, тадқиқотчилик хусусиятига эга

бўлмоқда. Айнан шунинг учун таълим муассасаларининг педагогик жамоалари, аффе́ктив хизматларининг раҳбарлари фаолиятида ўқитувчилар томонидан киритилаётган педагогик форсайт технологиясини таҳлил қилиш ва баҳолаш, уларни муваффақиятли ишлаб чиқиш ва қўллаш учун зарур шароитларни яратиш, таълим муассасаларининг рақобатбардошлиги ҳақиқий вазиятни яратадиган янги турдаги, жумладан, нодавлат таълим муассасаларини яратиш муҳим йўналишга айланди [4].

Педагог кадрларни тайёрлашжараёнини анъанавий таълим ва жаҳон тажрибасининг янги тизими уйғунлигида амалга ошириш талаблари қуйилмоқда.

Республикамизда олий таълим соҳасида амалга оширилиётган ишлар ва жамиятдаги ўзгаришлар, замонавий таълим тизимининг юқори даражада янгиланиш босқичида бўлажак ўқитувчиларни форсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашжараёнига ўзига хос талаблар қўймоқда.

О.А.Абдуллинанинг фикрича, талабаларнинг касбий педагогик тайёргарлигига когнитив ва психомотор таълим яхлитлиги ҳамда тизимлигини, ўзаро алоқасини таъминлаш асосида эришилиши, тайёргарликнинг мотивацион-қадрий ва мазмунли-жараёнли томонларнинг бирлиги сифатида қаралиши, воситалар тизимидан фойдаланилиши, аниқ педагогик шароитлар эътиборга олиниши, бўлажак ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлик принциплари бирлиги ва функцияларининг ўзаро алоқадорлиги амалга оширилиши сифатида татбиқ этилган [1; 141-б.].

Қатор тадқиқотчилар(И.Ф.Исаев, В.А.Сластенин)нинг фикрларига кўра, жамият, маданият ва таълим ривожланишининг замонавий шароитларида педагогик фаолиятнинг инновацион йўналганлиги қуйидаги қатор шароитлар билан белгиланади:

юз бераётган ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар, улар таълим тизимини, турли турдаги таълим муассасаларида ўқув-тарбия жараёнини ташкил этиш аффе́ктиваси ва технологиясини тубдан янгилаш заруриятини келтириб чиқарди. Ўз ичига педагогикага оид янгиликларни яратиш, ўзлаштириш ва синашни киритувчи ўқитувчи ва тарбиячилар фаолиятининг инновацион йўналганлиги таълим сиёсатининг янгиланиши воситаси бўлиб хизмат қилади;

таълим мазмунини инсонпарварлаштиришни кучайтириш, ўқув фанларининг ҳажми, таркибининг узлуксиз ўзгариши, ўқитишнинг янги ташкилий шакллари, технологияларни доимий излашни талаб этувчи янги ўқув фанларини киритиш. Мазкур вазиятда ўқитувчилик муҳотида педагогик билимларнинг роли ва мавқеи сезиларли ортади, педагоглар касбий маҳоратлари фаоллашади;

ўқитувчиларнинг педагогик янгиликларни ўзлаштириш ва қўллашнинг ўзига муносабатларининг ўзгариши. Ўқув-тарбия жараёни мазмунини қатъий тартибга солиш шароитларида ўқитувчи нафақат янги дастурлар, дарсликларни, балки педагогик фаолиятнинг янги усулларида фойдаланишда чекланган эди.

Форсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашдаинновацион фаолиятни шахсий тоифа, ижодий фаолиятнинг яратувчилик жараёни ва натижаси сифатида талқин қилиш мумкин. Тизимли-йўналтирилган тадқиқот ишларда инновацион фаолият креатив парадигманинг шахсий, бошқарувчи-коммуникатив ва натижали тизимостиларининг таҳлилида очиб берилади.

Шахсининг инновацион имкониятини янги тасаввурлар ва ғояларни ишлаб чиқиш, асосийси уларни психомотор шаклларда лойиҳалаш, моделлаштириш ижодий қобилияти шахсининг янгига, шахс бағрикенглигига, тафаккурининг мослашувчанлигига боғлиқ.

Маданий-эстетик ривожланганлик ва маълумотлилик ўз фаолиятини такомиллаштиришга тайёрлик, ички, мазкур тайёрликни таъминловчи восита ва методларга асосланади, ривожланган инновацион онг (инновацион фаолиятнинг анъанавийга кўра қиммати, инновацион эҳтиёжлар, инновацион хулқ мотивацияси) каби асосий кўрсаткичлар билан боғлайдилар [3].

Форсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашнинг инновацион фаолиятини амалга ошириш босқичида рефлексия икки жараён билан бирга кечади:

- 1) ўқитувчи худди башорат босқичига такроран қайтади ва у ерда концепциянинг алоҳида ташкил этувчиларини кузатади;
- 2) иккинчи жараён ўз фаолиятига рефлексия билан, яъни мақсадни амалга ошириш жараёни билан боғлиқ: ўқитувчи имкониятлари ва ташқи шароитлар боғлиқлигининг таҳлили содир бўлади, форсайт , малакалар, педагогик амаллар, мазмун таҳлил этилади.

Кўриб чиқилган форсайт технологияси асосида касбий фаолиятга тайёрлашнинг инновацион имконияти ўқитувчининг педагогик инновацион фаолияти жараёнлари, хатти-ҳаракатлари ва хулқини белгилайди. Инновацион хулқи асосида педагогик амалиёт шароитларида амалга ошириладиган мукамаллик идеали ва қиймати ётади. Бундай хулқ мулоқотда, ўқитишда, ўз-ўзини белгилашда, рефлексив жараёнлар кечишида ва бошқаларда намоён бўлади. Ихтиёрий касб эгаси хулқини биз инновацион фаолият асосида таҳлил қилишимиз мумкин.

Инновацион фаолият тушунчаси чегараларини белгилашнинг изланиши педагогик фаолият тузилишини, унинг инновацион хусусиятини ўрганиш билан; инновацион фаолият компонентларини ўзгариш ва ажратиш, инновацион фаолиятда ўқитувчининг вазияти, ўқитувчининг индивидуал фаолият методини ўрганиш, индивидуал педагогик фаолият хусусиятларини аниқлаш, ўқитувчининг инновацион фаолиятини ўрганиш ва баҳолаш, хорижий педагогик фикрда инновацион жараёнлар таҳлили ва инновацион моделлар турларини ажратиш билан боғлиқ бўлган[5].

Инновацион фаолият янгиликларнинг юзага келиши, ишлаб чиқилиши ва амалга оширилиши жараёнлари билан тавсифланади. Инновацион фаолият: ривожланаётган инновацион жараён кучлари ва унинг муҳит билан муносабатларининг хусусияти каби иккита омилга боғлиқ. Таълим муассасасини бошқариш шароитларида бу, бир томондан, танловнинг ёки янгилик ишланмасининг асосланганлиги, уни амалга ошириш, иккинчи томондан, ўқув-тарбия жараёнининг барча компонентлари, ўқитувчилар, ўқувчилар, ота-оналарнинг манфаатдорликлари, ўз-ўзини бошқариш органларининг қўллаб-қувватлашлари.

Инновацион фаолият рефлексия – шахсининг ўз изланувчилик-ижодий фаолиятини англаши, креатив-қайта ўзгартириш фаолияти ва биргаликдаги ижодкорлик тузилишига эга.

Педагогик меҳнатда форсайт технологиялари асосида ўқитувчининг фаолиятини индивидуаллаштириш жараёни қуйидаги турли ифодаларга эга бўлиши мумкин:

касбий хулқ ва фаолиятда ўхшамасликнинг қисман ёки эпизодик намоён бўлиши сифатида индивидуал фарқлар;

касбий фаолиятда узоқ вақт давомида барқарор сақланадиган индивидуал метод, касбий фаолият усуллари ва вазифаларини индивидуал умумлаштириш;

ўқитувчи шахс меҳнатида бетакрорлиги, ўзига хослигининг ифодаланиши сифатидаги индивидуаллик, индивидуал касбий дунёқараш, кўпинча шахснинг меҳнатидаги касбий турининг индивидуал варианты.

Ижодий индивидуалликнинг асоси самарали ўз-ўзини англаш ҳисобланиб, у қуйидагиларни назарда тутди:

ўзини бошқалар қиёслаганда шахс бетакрорлигини англаш;

ўзи тўғрисидаги креатив ифодаланиш ва тасаввурларнинг намоён бўлиши; индивидуал креатив хусусиятлар яхлитлиги ва уйғунлиги, ички бирлиги; шахс ўз-ўзини ривожлантириш, унинг ижодкор сифатида шаклланиши жараёни динамиклиги ва узлуксизлиги;

шахснинг ўз-ўзини таъкидлаши ва ўзининг компетентлигини англаши; ижодкорнинг ўз-ўзини амалга ошириши ва ўзининг аҳамиятлилигини шахсий ва ижтимоий аспектларда англаш [2; 44-51-б.].

Педагогик таълим соҳасини янада такомиллаштириш, замонавий билим ва педагогик технологияларни қўллаш кўникмаларига эга, мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришда муносиб ҳисса қўшувчи юқори малакали мутахассислар тайёрлаш учун профессионал педагог кадрлар етказиб бериш, соҳага илғор таълим технологияларини жорий қилиш вазифалари белгиланган бўлиб, ҳозирги замон технологияларидан назария ва амалиётда фойдаланиш, жумладан форсайт технологиясининг имкониятларини ўрганиш ва ундан ўқув технологияларини қўллаб-қувватлаш, ўқув жараёнини такомиллаштиришнинг янги воситаларини яратиш учун фойдаланиш ушбу вазифани бажаришга муайян даражада хизмат қилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Аффектива преподавания естествознания («Окружающий мир») в начальной школе: учебное пособие.– Красноярск: Сиб. федерал. ун-т, 2015. – 109 с.
3. Инновационная деятельность как условие профессионального развития педагога. Электронный ресурс: <https://znanio.ru/medianar/91>
4. Исаев И.Ф. и др. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога // Вопросы психологии. 2000. – №3. – С. 57-66.
5. Слостенин В.А. Подымова Л.С. Педагогика – инновационная деятельность. – М.: Изд-во Магистр, 1997. – 221 с.
6. Bakhronovna, R. M. (2020). THE IMPORTANCE OF INTERACTIVE METHODS IN SHAPING STUDENTS' THINKING SKILLS. INTERNATIONAL JOURNAL OF DISCOURSE ON INNOVATION, INTEGRATION AND EDUCATION, 1, 37-40.

7. Ibragimov, A. A. (2018). Organizational and Pedagogical Aspects of Multi-Vector Approach to Professional Developing Public Education Personnel. *Eastern European Scientific Journal*, (2).
8. Sharipboyevna, G. F., & Mamadiyarovich, V. T. (2021). PEDAGOG-XODIMLARNING UZLUKSIZ O 'QISHINI TASHKIL QILISH VA UNING MUHIM JIHLATLARI. *INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL*, 37-41.